

N. 14

541

B. a. D.

VIRE PLANTARUM,

DISSERTATIONE ACADEMICA
CUM CONS. AMPLISS. FACULT. MEDICÆ
IN REGIA ACADEMIA UPSALIENSI,
SUB PRÆSIDIO

VIRI EXPERIENTISSIMI ET CELEBERRIMI,
**DN. DOCT. CAROLI
LINNÆI,**

S:Æ R:Æ M:TIS ARCHIATRI,
MED. ET BOTAN. PROFESS. REG. ET ORDIN.
SOCC. IMPERIAL. MONSPEL. STOCKHOLM.
UPSALIENS. ET BEROLIN. SOCH,
EXAMINI PUBLICO SUBJECTÆ

**A
FRIDERICO HASSELQUIST,**
O-GOTHO.

STIPENDIAR. REGIO.
IN AUDITOR. GUSTAVIANO, DIE *XXII*
JUNII ANNI MDCCXLVII.

HORIS ANTE MERIDIEM SOLITIS.

UPSALIÆ.

PC

REGIÆ
ACADEMIÆ
SCIENTIARUM
SVECIÆ,

*Specimen hoc Academicum,
Devotissima mente
consecrat*

FRIDERIC. HASSELQUIST.

§. I.

Ecce Medicæ omnium temporum de viribus plantarum indagandis sollicitæ fuerunt.

EMPIRICI primi erant, qui solis experimentis sua superstruxerunt dogmata, quales fuerunt *Dioscorides*, omnesque qui ante restitutionem literarum vixere Medici & Botanici.

Post renovatas vero scientias, postquam clarior lux literis omnibus affulserat, heic etiam breviori via incedere conati sunt Medici.

a) ASTROLOGI in lucem prodire, qui influxum astrorum in certam plantam statuebant, adeo ut propter eundem influxum, effectum in illam partem corporis ederet Planta, quæ idem sidus tanquam Numen tutelare agnosceret; sic. e. g. certa finxerunt sidera, quæ cordi præessent, adeoque Planta, quæ ejusdem stellæ dominio subjecta erat ac cor, cordi etiam sana & utilis esset, & sic in aliis.

Inter hos Astrologos præcipue nominandi veniunt *Bodenstein, Pappen, Turneiserus* &c. a)

β) SIGNATORES, proximi erant, quia signatura

A

Flo-

a) vid. *Biblioth. Botan.* 142,

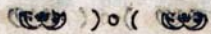
Florum externa vires hariolari annisi sunt. Perspectum quippe ipsis erat; quod res *LUTEÆ* in luteo illo morbo *Ictero* cum fructu adhiberentur, e. g. *Crocus*, *Curcuma*, *Rhabarbarum*, *Chelidonium*. *RUBRA* medicamenta, ægris rubro illo morbo *Dysenteria* vexatis mederi deprehendebant, ut *Sanguis Draconis*, *Terra Catechu*, *Tormentilla*, *Lapathum sanguineum*; hinc in colore magnum latere mysterium crediderunt.

Porro figuram consulere haud irritum fore existimabant. Finxerunt propterea in *Floribus Orchidum*, *pencis*, *vulvas*, *mares*, *fœminas*, *uterum*, proptereaque *Veneri* excitandæ has servire opinabantur. Sic *Anacardium orientale*, propter figuram, *cordi* robur adderet; *occidentale* vero *renibus*. *Brassica capitata* capitis leniret mala, & sic in ceteris. Et hanc foverunt opinionem *Crollius*, *Porta*, *Helvetius* b) & præter hos *Erstlerus*, *Fabricius*, & alii.

γ) *CHYMICI* denique operæ pretium existimant, secundum artis suæ principia, plantas disquisitioni subicere. Intellexerunt nempe se omnes *Mineralium* partes, separatim extrahere posse.

Pariter ipsis constabat, posse ope ignis & caloris certas corporum partes separari, quæ in minima quantitate exhibitæ, summum ederent effectum, ut *Oleum*, *Spiritus*, *Pblegma*, *Sal*, *Terra*; sicque omnes plantarum partes constitutiivæ seorsim tradit, & hac ratione concludebant quomodo plantæ ex his compositæ effectum producerent.

Hoc argumentum ulteriori dignum censebat inquisitione *Regia Academia Scient. Parisiensis* circa finem sæculi præterlapsi, quod testantur *Tawry*, *Tournefort*, *Geofroy* &c. Diu sane & multum hac in re desudarunt illu-

Illustriſtis hujus ſocietatis membra, donec tandem ſateri
 neceſſum habuerunt, quod etſi in multis plantis ſcopus
 attingi videatur haud obſcure, aliæ tamen nimium
 quantum inde recedant. Obſervabant enim quod e. g.
 pretioſa illa Radix NINſI, cum inuſitata illa HEPATI-
 CA, eadem præſtaret produéta Chemica. &c. Et hac
 ratione ducti illam formarunt concluſionem quam pro-
 fert *Chomel* a), qui ipſe etjam membrum fuit Reg.
 Academiæ: fere bis mille analyſes plantarum per
 ignem fecere Chymici Reg. Scient. Acad. Pariſinæ,
 ſed hiſ omnibus præſtitere nihil, niſi ut liquidum
 foret, ex omnibus communiter extrahi poſſe, Aceti
 liquidi quantitatem, Olei eſſentialis ſeu ſætidii mayo-
 rem vel minorem, Salis fixi volatilis & concreti,
 Phlegmatis inſpidi & Terræ copiam, & ſæpe hæc o-
 mnia eadem quantitate & proportione in plantis di-
 verſiſſimi effectus; inutilis ideoque & irritus labor;
 profuit tamen ad præjudicium deponendum de vi
 Analyſeos.

Concedimus igitur Chemiam, eo quod efficacia,
 compendioſa & artiſcioſe parata medicamenta nobis
 porrigat, maximam præſtare utilitatem Medicis, potius
 quam ut contendamus vires plantarum ejus ope a pri-
 ori demonſtrari poſſe. Nec nobis conſtat, Chymicos
 per Chymiam ſolam, facultates quasdam plantarum
 antea ignotarum detexiſſe.

d) BOTANICI SYSTEMATICI demum prodiere,
 qui ſecundum *Classes & Ordines* vires determinare ten-
 tarunt, præſertim cum perſpectum ipsis eſſet, quod plan-
 tæ, quæ genere conveniebant, qua vires etiam coin-
 ciderent. Cum vero nullum *Systema Naturale* huc us-
 que

a) In *Hiſtor. plantar.* p. 37.

que constructum sit, siquidem Botanici fundamentum dispositionis, ab unica aliqua parte fructificationis, desumere necessum habuere, sique aut *Classes Naturales* interrumpere, aut, si hoc non fieret, contra assumtas Regulas Systematicas peccare, adeoque finem destruere, qui erat alios secundum certa principia Logica ad cognitionem cujuscunque generis ducere, haud mirum quod vires plantarum, in quibusdam classibus, a se invicem multum recedere videantur.

CLASSES NATURALES dari nullum est dubium, quamvis Botanici non dum Systema aliquod invenerint, quod omnes Classes Naturales salvas servare valuit, harum tamen *Fragmenta* Cel. Dn. PRÆSES dudum orbi erudito ante oculos posuit a).

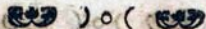
Quantum subsidii ex hac plantarum naturali Classificatione, circa vires plantarum indagandas, sperare liceat, quid etiam huc conferant reliqua media heic usurpari solita, in presenti latius explicandi porrigitur ansa, dum ex FUNDAMENTIS BOTAN. CAP. XII. mihi exponendum sumsi, potissimum, cum mihi contigerit ipsum CEL. AUTOREM propositionum suarum interpretem agentem audire, & alios deprehenderim, qui, cum has ipsas non rite perceperint, in sensu Canonum exponendo errores commisere insignes.

Quocirca L. B. rogatum volo, dignetur brevitatem excusare, siquidem, si omnia heic dicenda proferrem, non Dissertatiuncula, sed integrum volumen mihi conscribendum foret.

§. II.

MEDICAMENTA non solum in primas vias corporis agere, sed & in remotissimas, quotidiana testatur exper-

a) Vid. *Class. Plantar. ubi ad calcem continentur FRAGMENTA METHODI NATURALIS.*

experientia; quod quamvis Chylus lacteus elaboratur; fere infipidus & inodorus, & quamvis sphincteres vaforum lactorum prohibeant, ne acre quoddam vel maxime stimulans ipsorum meatus penetret, nihilominus comperimus partes solidissimas per universum corpus, Odorem & Saporem istarum rerum emittere, quæ in escam animalibus cefferunt. e. g. *Aves Piscivore & Sues PISCIBUS*, & *Pecora RAPIS* faginata, carnes præbent inde fapidas. *Suum* caro a fructu QUERCIS, ILICIS, SUBERIS, FAGI, faginatorum, diversa evadit qua consistentiam.

Urina violaceo odore a THEREBINTINA, MYRISTICA, MACE, ASPARAGO, ALLIO & CARDUO imbuitur.

Lac boum a BOLETIS fit nauseosum; a SCAMONIO aut TITHYMALO in capris purgans; a SCORDIO, CEPA, PORRO lac & butyrum in Gotlandia saporem præfert Alliaceum; ab Extracto ABSINTHII in nutrice evadit Lac amarum, a GRATIO. LA purgans.

Eepores BRASSICA domi pasti carnem præbent gustui maxime ingratam.

Oves Monspelienses a ROSMARINO, *Anglicane* a RAPIS fapidas carnes porrigunt.

Turdi baccis RHAMNI CATHARTICI pasti, affati licet, purgant autumnò, ut *Cothurnices* in Italia a feminibus HELLEBORI venenati fiunt.

Ficedule in Italia a FIGUBUS fapidissimæ, non ita in Svecia ubi Ficus in agris deficiunt.

ABSINTHIO pastæ Oves, carnes reddunt vix gustandas.

PETIVERIA, in Jamaica, nutriti boves rejiciuntur vix gustandi a).

a) Act, Holm. 1744. p. 287.

CIN-

) o (

CINCHONA diutissime hinc cocta, amaritiam retinet, & solida fibrasque musculorum, maxima amaritiae inficit; Amara omnia corroborant, adeoque & hæc omnia solida confortat, vi & effectu diutius permanente, hinc tantus ejus præ aliis effectus.

THEBANUS qui sola carne capræ vescebatur, hircum teterrime oluit. *Athenæus.*

RUBIÆ fructus, apud tinctorios, a Suis aut Gallinis comestæ, omnia rubra efficiunt.

Urina rubra ab OPUNTIE fructu, *lutea* a RHABBARO, *nigra* a LEVISTICI seminibus apparet.

Pulvis NICOTIANÆ ulceribus inspersus facit vomitus.

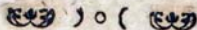
ALLII emplastrum, plantis pedum applicatum, reddit halitum oris allii.

Hinc sequitur, eo magis necessarium esse, vires simplicium accurate noscere, quo certius constat medicamenta sæpe vim & efficaciam non tantum in primis iis, sed & per universum exferere corpus, ejusque mimos penetrare meatus.

§. III.

MORBUS ut in corpore nostro oriatur, peccant vel *Solide* vel *Fluide* ejus partes; peccant vero cum a statu medio aliquo modo recedunt: Solida quidem cum nimis rigida vel flaccida evadunt; Fluida vero cum inspissantur vel attenuantur nimium.

Uterque hic status sibi invicem oppositus est, & ad hanc contrarietatem nisi probe attenderit Medicus practicus, vix magni quid in morborum sanatione præstabit. Si vero noverit e. g. morbi causam latere in solidis nimis induratis, statim animum adtendere debet ad illa contrariis demollienda, & si hoc præstare possit, conatus ejus in morbo debellando felici vix frustrabitur successu. Si constet, fluidorum nimiam

am tenuitatem morbum contraxisse, mox innuitur illam esse inspissandam, quod si facere valeat Medicus, morbum procul dubio vincet.

Hinc morbi contrariis morbis sæpius curantur. Utile igitur scire, quinam sint contrarii, & quomodo morbi excitentur. e. g.

ADIPSIA curat FEBRES CALIDAS, adipfiam excitant acida. HÆMORRHAGIA tollit FEBRES INFLAMMATORIAS, hinc *venesectio* in febribus. DIARRHOEAS tollit OBSTIPATIO, quam efficiunt *adstringentia*. CONVULSIONES & MORBOS AGITORIOS, tollunt SOPORES, quos provocat *Opium*. SOPORES e contrario a CONVULSIVIS excitantur, hinc sternutatio a purgantibus, naso assumtis. ASTHMA ab infarctu pulmonum, sæpe tollitur EXPECTORATIONE & TUSSI, hanc provocat fumus *Capsici*. DOLOR unius loci, tollitur DOLORE alterius, hinc *frictiones* & *rubefactia* in PODAGRA retrograda, hinc *vesicatoria* in CEPHALAGIA, OPHTALMIA &c. juvant. POLYSARCHIA tollitur MARASMO, qui excitatur *curis*, *vigiliis*, *aquosis*, *Ptyalismo*. HYDROPS curatur DIABETE, qui *Diureticis* excitatur, inter quæ eminent *Plantæ Tetrandræ*, ut & *Impatiens*, *Iris* &c. HÆMORRHAGIA vel DIARRHOEA, sistitur EVACUATIONE in alio loco, cum duæ evacuationes raro simul consistant; hinc *venesectio* in *Hæmorrhagia Narium*; *vomitus* in DIARRHOEA; sic SCABIES & EXANTHEMATA *Diarrhæa* curantur. SUDOR *Enuresi*, *Enuresis* *Sudore* tollitur. SATYRIASIS levatur *Apoxymerone*, PERVIGILIA *Morosi* & sic in ceteris.

Dolemus quod ars non dum detexerit provocare FEBRES INTERMITTENTES, si quis mortalium posset excitare QUARTANAM, multos morbos chronicos jugularet, hodie nulla arte sedandos, e. g. MANIAM.

Summe igitur necessarium ducimus, Medicamentorum vim accurate noscere. ALIMENTA enim sunt quæ non mutant corpus; TOXICA vero reliqua quæ vel *Medicamenta* audiunt ubi mutant corpus, nec facile corrodunt vasa majuscula, VENENA vero quæ mox destruant solida vel fluida corporis nostri.

Venenum tamen fortissimum, instar medicamenti agere potest, dum parva sumitur dosi, & optimum *medicamentum* in majori dosi veneni naturam induere, immo alimenta ipsa exitiosos sæpius edunt effectus, dum quantitate peccant. Adeoque agunt omnia medicamenta, ut venena, mutando corpus; omnis mutatio est morbus, adeoque, quotquot modi mutationis, totidem morbi.

Ergo medicamenti tantum contrarios morbos excitamus; perversa itaque medicamenta, quæ augment vim & effectum morbi.

§. IV.

Novimus plantas sæpe diversas fovere qualitates, primo saltem adspectu, in *radice, foliis, herba, flore & seminibus*, e. g. *flos* sæpe jucundum aut tetrum spargit odorem, in plantis alias inodoris, ut PHILADELPHO, DRACONTIO, STISSERIA. Constat interdum fructum optimum ex venenatis carpi arboribus, ut e FICU, CARICA, ANACARDIO, CERBERA, aliis.

Notum etiam est *semina & fructum* sæpe toto cælo a se invicem differre; PERSICA enim gratum habet fructum, semina vero ejus sunt amara & eundem in modum ac *Amygdali Amari* equos & canes interimunt. CITRI *semina* amara, *cortex* fructus aromaticus, *pulpa* vero acida est.

Ex *Fruento* etiam constat posse parari emulsionem, pulmentum glutinosum, farinam, cerevisiam, Asetum, Aquam, Alkohol, quorum singula diversissimum

num edunt effectum. Propterea tamen nobis non persuaderi patimur, quod nulla planta certa prædita sit vi, caderet enim tunc tota scientia, quæ vires medicamentorum docet, & sic e. g. *Vinum*, nulla certa polleret vi, siquidem videmus ipsam Dofin adeo diversum producere effectum: sumas e. g. cochleare unum vini, corroborabit; paullo major quantitas sitim reprimet; adhuc major calefaciet; adhuc major animum reficiet & lætitiã excitabit; adhuc major insaniam inducet; imo adhuc major mortem accelerabit, cum tamen unum idemque sit vinum eademque vis, & sola differat dosi. Alkohol alium sane producet effectum si ejus sesquiuncia ventriculo infundatur, omnino vero alium si antea cum aquæ font. libra una misceatur; priori casu humores coagulat, ventriculo totique corpori nocet, posteriori vero resolvit.

Huc accedit quod diversitas illa, quæ in diversis plantæ partibus interdum deprehenditur, optima intentione a natura facta videatur. Novimus in medicamentorum compositione, plura simplicia diversæ naturæ, in unicum redigi compositum, ut videlicet multiplicem scopum uno obtineamus medicamento; sic *sudorifera* & *laxantia* connectimus, ut uno conamine humores per alvum moveamus, & meatus transpiratorios aperiamus.

Sed si oculorum aciem in vegetabilia intendamus, videbimus ipsam naturam, sæpissime eodem hoc usam fuisse compendio, & in unica planta diversas posuisse facultates, ad plures obtinendos fines, ita ut a mixtionis & compositionis cura sæpius vacare possemus.

§. V.

F. B. §. 336. *Vires plantarum a fructificatione desumat Botanicus qua talis, cum sapore, odore, interdum colore & loco limitatas.*

§. 337. *Quæcunque plantæ genere conveniunt etiam*

virtute conveniunt; quæ Ordine naturali continentur; etiam virtute propius accedunt; queque Classe Naturali congruunt, etiam viribus quodammodo congruunt.

Postquam Botanici diu multumque in examinandis plantis laborarunt, observabant, nullam dari plantarum speciem, quæ fructificatione non erat instructa, cum tamen ceteræ partes sæpe desiderarentur, e. g. RADIX in *Visco, Ulva, Fuco*. CAULIS in *Lichenibus* quibusdam, *Carduo Fl. Sv. 656. Carlina*, FOLIA in *Cuscuta Cacto, Euphorbii* nonnullis speciebus; PEDUNCULUS in *Phyllantho*; Erat igitur fructificatio unica pars omnium plantarum essentialis.

Quæsierant jam diu Botanici Systematicam Regni vegetabilis dispositionem, varias igitur partes plantarum in hunc finem tentarunt. Ex RADICE alii divisionem sumere, quorum propositum minimo omnium gaudebat successu. CAULIS aliis arrisit, ex cujus consideratione vegetabilia in *Herbas, Suffrutices, Frutices, & Arborea* dispescebant, & hæc divisio diu satis mutationis experta fuit, usque dum plantas *Indiæ & Americæ* scrutari inciperent, hæc namque frustraneum hunc ostendebant esse conatum. OCYMUM apud nos *herba* est annua, apud Zeylonenses vero *frutex* perennis. CORNUS *arbor* est, apud nos vero *herba* crescit ejusdem generis Fl. Sv. 132.

FOLIA egregium sane dispositionis fundamentum tradere videbantur, donec *Tournefortius* orientales terras vegetabilium gratia inviseret, alique ex aliis locis plantas conquirerent, tunc in scenam prodiit GERANIUM *Aconiti, Malvæ, Altheæ, Pastinacæ, Betonicæ, Alchimille, Cicutæ, Grossulariæ.* &c. folio, Crit. Botan. 160, & sic in aliis, adeo ut heic non tuto pedem figere liceret, sed ad Fructificationem deambulandum necessario esset, Cum vero neque hic in unum collimarent omnium sen-

sententiæ, dum nonnulli SEMINA, alii FRUCTUM, FLOREM alii, basin constituere vellent sui systematis, multum & diu laborarunt, antequam ipsis in aprico fuit: debere omnes partes fructificationis harmonice coincidere ad unum certum in fructificatione affirmandum.

§. VII.

Jam vero hisce evictis labyrinthis, canonis instar adstruimus: plantas quæ flore & fructu conveniunt esse congeneres, & quæ ita genere conveniunt, affinitatis vinculo inter se connexas esse; & has qua facultates etiam inter se esse conformes, & ita quidem conformes, ut a priori effectum plantæ determinare quodammodo possimus.

Si si quis mihi ostendat pusillum florem ex India, qui gerit quinque petala, stamina quinque, pistilla duo, fructum sub receptaculo, semina duo nuda; dicam minime licet visa planta, folia ejus non esse opposita sed alterna, & vegetabile hoc nunquam ad magnum accrescere arborem, quodque radix & semina potissimum odorata sint & sapida.

Si mihi offeratur planta cujus calyx est gluma bivalvis, cum Stam. tribus, pistill. duobus, sem. uno nudo, tuto adserere possum vegetabile illud, ex quo flos desumptus est, Folia gerere sublinearia, Culmum articulatum, ejusque Semina farinacea esse & esculenta.

Si videre mihi obtingat florem Calyce monophyllo, Corolla monopetala irregulari, Stam. quatuor, duobus longioribus, Pistillo simplici, Stigmate bifido, Seminibus quatuor nudis, licet Japoniam patriam agnosceret, absque hæsitatione enunciabo ejus plantam caule crescere quadrangulo, articulato, foliis oppositis, simplicibus, ejusque odorem fragrantem esse, & minime illam esse venenatam, etsi mille ejusmodi vegetabilia in orbe existant.

Adco ut in fructificatione, interna plantæ essentia
nobis

nobis proponatur & apperiat, qua inspecta tamquam e libro characteres hauriamus, quibus sapientissimus Creator Plantæ naturam, nascendi modum viresque indicavit. Hi characteres sæpe difficiles, nec semper ut in Ovidii Hyacintho, ubi in Nectario AJAJA, literis Romanis, gemitus affumentis venenati Delphini, expressi.

§. VIII.

Videmus igitur dari, fere in universum, genera naturalia, ab ipso creatore ordinata; videmus simul, quod dum genera naturalia in unam classem naturalem colligimus, eorum limites adeo prope ad se invicem accedant, ut summi Botanici maxime defudaverint, & ineluctabilem fere deprehenderint laborem, in Characteribus genericis Classium maxime naturalium, ordinandis, e. g. in *Umbellatis*, *Syngenis*, *Stellatis* & *Asperifoliis* Raji, seu Classe 12. & 13.

Egregia hæc similitudo, licet sub maxima dissimilitudine, summam meretur attentionem, nam BUPLEURUM quod folia habet perfoliata; ERYNGIUM aculeatis foliis instar *Cardui* & crasso capite ut *Carduus*; LIGUSTICUM foliis compositis, magno caule & corona grandi; HYDROCOTILE foliis peltatis absque manifesta umbella, & DAUCUS ingenti radice, adeo quidem Inter se sunt dissimiles, ut qui in Botanicis hospes esset, facile juraret nullam inter illas intercedere affinitatem, nec posse ipsas aliqua ratione ejusdem participes esse naturæ; dum vero Botanicis adspiciuntur oculis, & partes floris ad examen revocantur, patet, illas omnino secundum leges antea recensitas, classe naturali congruere. Si postea totam cohortem umbellatarum secundum affinitates disponam, summa sese offeret difficultas, unica certa nota, hæc adeo diversissima facie genera, ita a se invicem distinguere, ut invicem non confundantur.

§. IX.

§. IX.

Contendimus igitur vires plantarum tutissime secundum CLASSES NATURALES posse determinari, modo antea vires unius alteriusve plantæ ejusdem classis, ope experientia maxime familiares nobis reddidimus, hæc enim cognitio si desideretur, frustra etiam ex hoc medio auxilium expectabis.

Summa interim methodus hæc sese commendat utilitate, imo necessitate, dum enim hoc modo unius naturam indagavimus, e. g. e *Didymia*, *Angiosperma*, aut e *Diadelphia*, vel ex *Umbellatis* &c. optime ad alias plures, etsi vel centum species argumentari possum, quarum qualitates ceteroquin, vel singulatim ignorare coactus fuisset, vel etiam ancipiti indagare experimento.

Insignis hujus convenientiæ omnium instar, illustre extat exemplum in celebrata illa radice *The Rattle-Snakeroot* Anglis dicta. Fuerat hæc arcanum sylvestrium Virginiae incolarum contra morsus *Viperæ Caudisonæ*, *Pleuritidem*, *Peripneumoniam*, aliasque varias *Febres Phlogisticas*, quæ diu latuit, nullo premio revelanda; at detecta demum per *Tennentium* planta, genuinam *Polygalæ* speciem esse hancce radicem constitit. Proin Parisienses *Polygalæ* nostratis inusitatissimam nec officinalem radicem in ejusmodi febribus phlogisticis adhibuere, eventu felicissimo & eodem, licet vi debiliori gaudeat.

Sicque si species generis viribus nota sit, mox ut Botanicus argumentari possum ad reliquas, quo auxilio Rei herbariæ ignarus plane destituitur; præsertim qui nescit genera naturalia. Ex hoc fundamento novit Botanicus inter congenes præstantiora feligere.

Nec præter hanc alia prostat via, qua ad firmam cognitionem virium plantarum, pervenire possumus nisi sola & unica *Empiria*.

§. X.

§. X.

EMPIRIA enim alias est cui potissima nostra adscribere debemus medicamenta; quapropter Brunnerus a) summo jure dicit: quod *Barbari plus contulerint ad augmentum medicinae, quam omnium etatum scholæ & Tournetortius b).* *Que tout le travail des hommes n'a encore rien produit de si assuré, que deux ou trois drogues que les sauvages trouvent dans les bois.*

BARBARIS enim acceptas referre debemus *Opium, Cbinam, Ipecacuanham, Pareiram, Rhaba:barum, Simaroubam, Sassa:parillam, Guajacum, Contrajervam, Sennam, Cassiam, Aloën, Tamarindum, Assam fœtidam, Camphoram, Galbanum, Zedoariam, Catechu, Zibeth &c.*

§. XI.

Modum igitur Botanicum ut adgrediamur, ordines *Methodi naturalis*, partim juxta *FUNDAM. BOTAN.* partim juxta *FRAGMENTA METHODI NATURALIS c)* proponamus, & quomodo plantæ in illis contentæ congruant, inspiciamus.

F. B. §. 338 *GRAMINUM folia jumentis (& Pecoribus) læta pascua, semina minora avibus, majora hominibus esculenta sunt.*

PECORA sunt *Camelus, Cervus, Capra, Ovis, Bos, JUMENTA* sunt *Sus, Equus, Sorex, Hippopotamus, Elephas d).*

GRAMINA sunt quæ in *Methodo Sexuali* sub *TRIANDRIA, DIGYNIA*, comprehenduntur; in *Fragm: vero Meth. Natur. Ordin. 13 & 14* constituunt, quibus adde *Anthoxanthon, Juncum, Triglochin, Zizaniam, Flagellariam.* Omnes hæc plantæ a prædictis animalibus eduntur, quamvis nonnullæ, aliis magis arrideant,

ut
a) *De glandulis* p. 149. b) *Hist. Pl. Paris in Præfat.* c) *In Class. Plantar. pag. 6, citatis.* d) *Vid. Syst. Nat. p. 40. 41. Edit. Holm.*

ut *Festuca* Fl. Sv. 95 eligitur ab OVIBUS; *Carex* a BO-
VIBUS; *Scirpus* Fl. Sv. 41 a SUIBUS a); *Semina mi-
nora avibus*: imprimis a PASSERIBUS; *Festuca* Fl. Sv.
91 a MELEAGRIDE & PHALARIS a PASSERE CA-
NARIENSI Faun. Sv. 207, præcipue adpetitur.

Majora hominibus esculenta sunt nullo excepto, ni-
si *Lolium* Fl. Sv. 103. quod temulentos reddit, perit
tamen hæc vis maxima parte in pane, quamvis in ce-
revisia conservetur; & annonæ caritate homines hæc
vitam sustentarunt. Ex his vero nullam novimus
venenatam plantam.

§. XII.

§. 339. *STELLATÆ Raji diuretice dicuntur.* Ord-
nat. 44.

Ex his *Rubia* & *Asperula* Pharmacopœas ingre-
diuntur, & ob vim Diureticam notæ, quo accedunt
Aparine & *Galium* quæ etjam urinam movent satis
valide.

AURICULARIA Dalei Pharmacol. pag. 160. hu-
jus ordinis est.

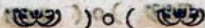
Quæ *Auricularia Indorum ad surditatem efficax*
Marlov. observ.

Plantam fuisse Ceylanicam, dictamque *Mentham*, i-
pse *Marlovius*, qui specifici hujus Medicamenti notitiam
primus reliquit absque alia descriptione vel nota, te-
statur. *Daleus* vidit apud *Finkium* Pharmacopœum Lon-
dinensem, *Marlovii* successorem qui omnia ejus arca-
norum specimina possidebat, plantam *Menthe* aquaticæ
odore; & illustris *Sloane* ideo plantam *Marlovii* pro
*MELISSÆ floribus verticillatis, subsessilibus secundum
longitudinem caulis.* Gron. *Virg.* 167. Synonymo habuit b).

At *Rajus* c) Plantam Ceylanicam *Menthe* aquati-
cæ esse speciem, quæ in surditate singulare & specificum

C re-

a) *Vid. Kalm Iter Bahus.* b) *Mantiss.* 129. c) *in Hist. Pl.* 3.
Dendrol. 134.

remedium multis experimentis comprobatum, commemorat; cujus synonymum verum est *Mentha ceylanica aquatica inodora latifolia*, Herm. mus. 35. teste *Burm. ceylon.* 158.

Plantam *Hermanni*, ab *Hermann*o ipso collectam cum nomine, ipsius manu adscripto, vidi in Herbario proprio *Hermanni*, ubi Planta occurrit, quam *Valerianellam foliis nervosis oblongis, flosculis ad caulium nodos inter foliorum sinus collectis*, vocat *Burmannus Zeylon.* 227. tab. 108. Fig. I.

Hæc Planta *HEDYOTIS foliis lanceolato-ovatis, floribus verticillatis*, Fl. Zeyl. 64. audit; Gaudet vero planta hæc Petalis 4, Stam. 4, Pistill. 1, Germine sub receptaculo; Folia habet opposita, Caulem articulatum, ut nullum dubium sit quin cum reliquis *Ordin. Natur.* 44. conveniat, & proxime ad *SPERMACOCEN* accedat; adeoque nullo modo potest *Menthæ* species pro Synonymo aut succedaneo haberi, sed si succedaneum quæretur, hoc in *GALIO* ejusve affinis indagandum. Et sic *AURICULARIA Dalei* cum *Menthæ* speciebus nihil habet commune. En! insignem *Botanices* in Plantarum viribus indagandis, utilitatem.

§. XIII.

§ 340. *ASPERIFOLIÆ* *Raji adstringentes & vulnerariæ sunt.* In *Methodo sexuali* sub *PENTANDRIÆ MONOGYNIÆ* *Monopetalis Tetraspermis* hæc enumerantur; ordine autem *Natur.* continentur 43 & sunt *Tournefortia, Cerinthe, Symphytum, Pulmonaria, Borrago, Cynoglossum, Anchusa, Lithospermum. Myosotis, Heliotropium, Asperugo, Lycopsis, Echinum.*

§. XIV.

§. 341. *PENTANDR!A monogyna baccifera monopetala, communiter venenata est; ord. nat. 33.*

CAPSICUM enim *Corrosivum* est. *SOLANA* omnia

mnia venenata; *Papas* quæ hodie per universam colitur Europam, & victui inservit qua radicem, quæ ingrate nec olet nec sapit, est vera SOLANI species, unde facile judicatur illam suspecti quid abscondere, etsi parva satis quantitate; hæc autem parva quantitas ex frequentiori usu noxium producit affectum, unde qui ea in America fruuntur ad quotidianam escam, Cachectici & Scabiosi evadunt *Cfr. C. Baubin. Prodrum. pag. 90.*

PHYSALIS vehementissime Diuretica est; MANDRAGORA, ATROPA, NICOTIANA omnibus nota venena; HYOSCYAMUS venenum dementans; DATURA insanum efficiens & nimia copia necans.

MIRABILIS purgans, & pro *Faloppa* vulgo habetur. VERBASCUM occidit pisces, & temulentos reddit ut manu capiantur, hinc Medici quamvis externe, uti emolliens illud sæpius adhibuere, cautiore tamen nunquam interne ipso usi sunt.

§. XV.

§. 342. *Umbellatæ* in siccis locis aromaticæ, calefacientes resolventes & Carminativæ; in humidis autem venenatæ sunt; radice & seminibus polleunt. Ord. nat. 22.

In siccis præsertim vigent quæ in officinis receptæ sunt, *Meum* (ATHAMANTHA), *Seseli* Creticum (TORDYLIUM), *Daucus* Creticus (ATHAMANTHA), PEUCEDANUM, *Gentiana* alba (LASERPITIUM), *Opopanax* (PASTINACA), *Galbanum* (BUBON), *Asa foetida* (FERULA), *Siler montanum* (LASERPITIUM), *Levisticum* (LIGUSTICUM), ANGELICA, *Amni verum* (SISON), *Petroselinum Macedonicum* (BUBON), CUMINUM, IMPERATORIA, ANETHUM, *Feniculum* (ANETHUM), CARUM, PIMPINELLA, ANISUM, *Petroselinum* (APIUM); Omnes hæc odore aromaticæ, sapore calefacientes, viribus resolventes & carminativæ, in humidis vero venenatæ, de quo plura ad §. 357.

§. XVI.

§. 343. HEXANDRIÆ radices secundum saporem & odorem edules vel noxiæ sunt.

Ordin. Natur. 7. 8. 9. 10. hæ enumerantur. Sic RADIX *Leucoji*, *Narcissi*, *Galantbi*, *Pancreatii*, *Amaryllidis*, *Crini*, *Fritillariæ*, *Coronæ Imperialis*, *Gloriosæ*, *Scillæ officinalis*, *Convallariæ*, *Hyacinthi*, *Aloës*, omnes venenatæ; præsertim *Coronæ Imperialis*, *Hyacinthi*, *Narcissi*.

Allium, *Cepa*, *Porrum*, Alkali volatili acres sunt, & nimia quantitate sæpe corrosivæ, sed affatæ aut coctæ, amittunt maximam partem acridinis & esculentæ evadunt.

TULIPÆ & LILII radix non venenata est; TULIPÆ enim radix in Italiæ quibusdam locis interdum in cibum transit. LILII *Martagonis* radix in Siberia est alimentum quotidianum.

§. XVII.

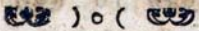
§. 344. *Plantæ*, quarum flores Antheris bicornibus gaudent, adstringunt; si bacciferæ, acidæ & esculentæ sunt. ord. nat. 24.

Ledum Pyrola, *Azalea*, *Andromeda*, *Erica*, *Blairia*, *Myrsine*, *Vaccinium*, *Arbutus*, *Roxenia*, *Diospyrus*, *Syrax*, *Melastoma*, omnes adstringentes sunt, inter quas notissimæ sunt, *Erica*, *Vaccinium* & *Arbutus*. Hujus foliis utuntur Coriarii nostrates, scilicet *Arbuti* Fl. Sv. 339, ad densandum corium.

BACCIFERÆ autem inter has sunt *Myrsine*, *Arbutus*, *Vaccinium*, *Roxenia*, *Diospyros*, *Melastoma*, quarum fructus non venenatus, etsi in quibusdam niger. Omnes præterea hi fructus acidi sunt.

§. XVIII.

§. 345. ICOSANDRIÆ fructus pulposus esculentus est. Ord. nat. 36, 37, 38, 39.

Fructus in *Casto*, *Eugenia*, *Psidio*, *Punica*, *Ceraso*, *Pado* apud nos, *Cratego*, *Sorbo*, *Mespilo*, *Pyro*, *Rosa*, *Rubo*, *Fragaria*, esculenti. Nec in tota classe ullus fructus venenatus, vix venenata planta; *Padus* enim *Lauro-Cerasus* dicta, ab *Anglis* pro veneno habitâ, in dubium vocatur a).

§. XIX.

§. 346. POLYANDRIA *plerumque venenata est.* ord. nat. 23.

Naturæ inimicæ, sunt. *Nymphaea*, *Argemone*, *Papaver*, *Chelidonium*, *Aethæa*, *Bocconia*, *Cambogia*, *Euphorbia*, *Delphinium* (*Staphisagria*), *Aconitum*, *Nigella* (*errhina est*), *Aquilegia*, *Pulsatilla*, *Anemone*, *Clematis*, *Ranunculus*, *Caltha*, *Helleborus*, reliquarum virtus maxima ex parte latet. *Pœonia* violenter agit, *Thea* recens caute haurienda, *Cardiophyllus* summe Aromaticus, fere corrosivus est. *Anthoram* plerique alexipharmacam, salubrem, & summi veneni congeneris *Aconiti*, antidotum esse asserunt. At *Clusius*, *J. Bauhinus*, & *Lobelius*, suspectam radicem *Anthoræ* habuere, & *Solerius* radicem, Phascoli magnitudine assumtam, *ἄνω καὶ κάτω* purgare asserit. Certum est quod hæc species minus venenata sit quam reliqua *Aconita*; hinc in refracta dosi potest propinari, ut & in Febribus exanthematicis prodesse. Omnia enim nobis nota medicamenta e regno vegetabili vermes enecantia & exanthemata pellentia, aliquid veneni habent, uti de seminibus *Aquilegiæ* constat. Accedit insignis amarities vel acredo in Radice *Anthoræ*, ut non nisi in Bolo obvoluto, assumi queat, ut vel solo sapore corrosiva judicanda & venenata.

§. XX.

§. 347. DIDYNAMIA *Gymnosperma, odorata; Cephalica; & resolvens est, folia virtute pollens.* ord. nat. 58.

a) Vid. Hort., Clifort. p. 185. Folia

Folia virtute pollent: Raïx enim in nulla harum usitata aut officinalis, *Caulis* minus odoratus, magis lignosus & exsuccus, unde pleræque harum veteribus *Suffrutices* dictæ; *Calyces* magis exsuccii, qui maximam partem Florum constituunt, *Semina* harum raro in usum medicum adhibentur, sed in *foliis* virtus maxime latet, ut in *Maro vero*, cujus folia sine stipitibus, adeo fragrantia sunt, ut simile quid in toto regno vegetabilium vix existat, & ne quidem in *Dracocephalo* foliis ternatis. Nulla ex his venenata est planta.

§. XXI.

§. 348. TETRADYNAMIA, *antiscorbutica, aquosa & acris est, quæ virtus exsiccatione imminuitur.* Ord. nat. 57.

Virtus harum constat ex *Lepidio, Cochlearia, Raphano, Cardamine, Sinapi, Eryfimo* (Barbarea), *Sisymbrio*. In reliquis sapor congruit, licet debilior sit.

Paucæ inter has odoratæ, adeoque vis earum in humido & sapido consistit. Hinc perit maxime vis dum exsiccantur, adeoque succo præstant. Nec ullus facile præscriberet siccam *Cochleariam, Brassicam, radicem Napi* aut *Nasturtii aquatici*.

Nec harum ulla veneno scætet.

§. XXII.

§. 349. MONADELPHIA *Polyandra mucilaginosæ & emolliens est.* Ord. nat. 34.

Omnes vi emolliente, vel tyronibus notissima, gaudent, ut qui noverit *Altheam & Mstvam* novit omnium effectum. Vis eadem in tota planta omnibus suis partibus emollientibus deprehenditur, nec aliqua earum venenata est.

§. XXIII.

§. 350. DIADELPHIÆ *folia Fumentis, semina animalibus esculenta, flatulenta ac farinacea sunt.* Ord. nat. 55.

Folia Fumentis & Pecoribus, hinc seruntur a rusticis,

cis, *Medicago*, *Hedysarum*, *Trigonella*, *Trifolium*, *Cicer*, *Vicia*, *Lathyrus*, pro pabulo horum animalium.

Lentibus præcipue delectantur Equi, & cito pinguescunt, nec *Stipites Pisi* respuunt.

Semina animalibus esculenta sunt, præsertim cocta, licet semina *Phaseoli* & *Lupinorum*, non facile a Gallinis assumantur.

Farinosa & *Flatulenta* esse semina *Fabæ*, *Pisi* &c. nullus in dubium vocat, hinc *Jus Pisorum* nunquam concedendum debili stomacho laborantibus, nisi in colatura, ut minus flatulentum sit. Et *Fabæ* & *Pisa* minus bene cocta flatulentiam summam inducunt.

Inter omnes has, nulla venenata aut corrosiva reperitur.

§. XXIV.

§. 351 *SYNGENESIA* varie & specificè medicamentosa creditur, communiter amara est. Ord. nat. 21.

Specificè medicamentosa creditur; hinc variae ex hac Classe in Officinis prostant, ut sunt *Radices Bardanæ*, *Carlinæ*, *Tussilaginis*, *Petasitidis*, *Arnice*, *Pyretri*, *Beben albi* (*Centaureæ*), *Cichorii*, *Scorzoneræ*, *Taraxaci*, quæ pleræque vi deobstruendi gaudere creduntur.

Inter AMARAS hæc occurrunt: *Absinthium varium*, *Abrotanum*, *Artemisia*, *Santolina*, *Balsamita*, *Tanacetum*, *Eupatorium*, *Marricaria*, *Chamomilla*, *Acemella* (*Verbescina*).

Huc spectant etiam *Gnaphalium*, *Sivæbas*, *Virga aurea* (*Solidago*), *Bellis minor*, *Ptarmica* (*Achillea*) & *Millefolium*.

Nullæ autem harum venenatæ, nisi forte *Lactuca* succo lacteo in umbrosis a) *Doronicum* & *Carthamus*.

§. XXV.

§. 352. *GYNANDRIA* Diandria aphrodisiaca dicitur Ord. nat 4. Orchis

a) Cfr. §. 356. & 357.

Orchis, Satyrium, Serapias, Herminium, Neottia, Ophrys, Cypripedium, Epidendrum. Radix harum a Practicis in universum tanquam Aphrodisiacum agnoscitur; odorem etiam reddit aliquanto virosum, & quæ fortius redolet majori pollet vi; hic enim halitus Venerem provocat a).

§. XXVI.

§. 353. *AMENTACÆ Acifollæ resinifere sunt.*
Ord. nat. 15.

Pinus, Abies, Juniperus, Cupressus, Thuja, caule constant perennanti, sempervivente; omnes resinifere, & hac resina perennant in virore. Omnes calidæ, stimulantés, Diuretice sunt.

§. XXVII.

§. 354. *CRYPTOGAMA vegetabilia sæpius suspecta continet.* Ord. nat. 61. 62. 63. 64.

Suspecta vegetabilia hæc omnia deprehendes. Vix ullæ *FILICES* eduntur, sed occidunt vermes, male olent; scorbutum pellunt.

MUSCI vix ulli esculenti sunt, *Lichen Islandicus* coctione mitescit, ex eo conficitur pulmentum sed alvum laxat b) adeoque nec omnis violentiæ expers.

FUNGI Deorum cibi, in magnatum mensis sæpe apponuntur, nullus tamen dixit eos laudabile generare alimentum, multi tamen ex his jugulati; Fungi plerique veneno turgent, licet sæpe coctione & assatione mitescant.

§. XXVIII.

§. 355. *Plantæ quarum flores, Nectaris a petalis separatis gaudent, communiter venenatæ sunt.*

Tales sunt *Epimedium, Nigella, Aquilegia, Aconitum, Apocynum, (Stapelia), Asclepias, Narcissus, Melian-*

a) Vid. plura ad §. 359. b) Vid. Act. Holmens.

lianthus Hypechoum, Impatiens, Monotropa, Parnassia, Helleborus, quæ omnes venenatæ.

ASCLEPIAS vera officinarum, hæc species unica est medicamentosa, & non latefcens, quod vero non temere usurpanda a *Stablianis*, docent pecora & equi, qui plantam intactam relinquunt usque dum gelu eneruata est. Hæc duplici quidem signo venenata est, tam ob *Nectaria*, quam familiam ordinis 29, quod idem de reliquis ibidem enumeratis & huc pertinentibus valet.

§. XXIX.

§. 356. *LACTESCENTES* communiter venenatæ sunt, minus tamen semiflosculosæ *Tournefortii*.

LACTESCENTES e.g. *Euphorbia, Agarici quidam, Ficus, Rhus, Acer, Papaver, Chelidonium, Sanguinaria, Bocconia, Cambogia, Thevesia, Cerbera, Rauwolfia, Plumeria, Asclepias, Periploca, Cynanchum, Apocynum*, Minus tamen semiflosculosæ *Tournefortii*, e.g. *Prenanthes, Lactuca, Chondrilla, Hieracium, Crepis, Hypochoeris, Picris, Hyoseris, Leontodon, Tragopogon*, interim *Lactuca sylvestris*, succo crocante viroso, maxime venenata est, & reliquæ plantæ adultiores magisque lignosæ factæ, præ amaritie vix gustantur.

Si ex ordine *Natur. 29* paucas demas, & nonnullas addas ex ordine 30, plurimas habebis lactescentes, quæ haud sese commendant. Præter hos dictos, adhuc nonnulli restant ordines *Naturales* commemoratu digni, ut:

§. XXX.

ORDO I. *Arum, Dracontium, Calla, Acorus, Saururus, Piper*. Ex his *Arum* masticanti linguam exurit, *Dracontium* & *Calla* similiter. *Acorus* calidissimus, sed magis aromaticus, ergo omnes hæc calidissimæ.

§. XXXL

ORDO II. *Palmæ* omnes caudice simplicissimo absque

que ramis, omnibus folia e fummitate caudicis sunt: *Corypha*, *Borassus*, *Cocus*, *Chamerops*, *Phœnix*, *Caryota*, omnesque Palmæ aliæ a *Rbede* & *Plumiero* depictæ. Omnes fructu sunt esculento, licet in aliis *drupa*, in aliis *mix*. Hæ incolis terrarum calidiorum, annona & cibus loco frumenti.

§. XXXII.

ORDO IV. *Musa*, *Thalia*, *Alpinia*, *Costus*, *Canna*, *Maranta*, *Amomum*, *Curcuma*, *Kempferia*, In his folia simplicia, integra, alterna; caulis herbaceus, culmiformis; harum radix aromatica, hinc *Zedoaria*, *Zingiber*, *Cardamomum*, *Amomum*, *Grana Paradisi*, *Galanga*, *Costus*; omnes radice aut fructu Calefacientes, stimulantés, nervinæ, Diaphoreticæ, Emmenagogæ.

Curcuma magis amara, minus calida; *Canna* adhuc minus; *Musa* adhuc minus, etli Aroma ejus magis dilutum in fructu reperiatur.

§. XXXIII.

ORDO V. *Iris*, *Gladiolus*, *Antholyza*, *Sisyrinchium*. Horum radix carnosa, folia ensiformia, caulis simplex, articulatus; huc ergo referri debent *Ixia* & *Commelina*.

Ex his radicis *Ireos* effectus solus nobis cognitus est, e. g. *Ireos Nostratis*, *Florentinæ*, *Acori* palustris & *Hermodytyli* radices, quarum prima excitat vomitum, altera expectorans, tertia diuretica, quarta purgans est, adeoque omnes inimicæ corpori humano, mox e corpore ab alma natura expelluntur, eosdem modo quo *Ippeacuanha*.

Sumatur *Ippeacuanha* vomitoria, coquatur parum purgat, adhuc magis fit diuretica seu sudorifera aut emmenagoga, coquatur adhuc magis & fit expectorans, tamen eadem principia, sed magis vel minus debilitata, Reliquarum virtus adhuc latet,

§. XXXIV.

§. XXXIV.

ORDO XIX. *Viburnum, Tinus, Opulus, Sambucus, Rondeletia, Bellonia, Cornus, Maurocena, Cassine, Rhus, Celastrus, Euonymus, Rhamnus.*

Quo ad vires hic ordo minus notus, ex paucis tamen, quarum vis innotuit, ad reliquas argumentamur. Inter has *Sambucus* vi naturæ inimica gaudet, hinc expellitur *Vomitu, Diarrhæa, Sudore, Urina, menstruis.*

Rhus, succo lacteo & specie *Toxicodendro* dicta, omnino venenata est.

Rhamni pleræque species validæ purgant ut *Cervi-spina, Frangula* &c. *Viburni, Tini, opuli, Cotini, Euonymi, Celastris* bæcæ, non facile ab avibus gustantur, hinc caute hic mercari licet, & observandum si aliquando in usum medicum adhiberentur, quod caute id fiet.

§. XXXV.

ORDO XXXV. *Rosa, Rubus, Fragaria, Potentilla, Tormentilla, Sibaldia, Dryas, Geum, Comarum, Agrimonia, Aphanes, Alebumilla* Folia habent alterna, omnesque adstringentes sunt, omnes fere earum partes, eadem virtute pollent, exceptis petalis, quæ interdum variant in certis generibus.

§. XXXVI.

ORDO XLVII. *Euphorbia, Dalechampia, Clutia, Andrachne, Phyllanthus, Croton, Jatrophia, Ricinus, Acalypha, Tragia, Mercurialis, Cliffortia.*

Omnes hæ plantæ venenatissimæ, ut succus *Euphorbii*; Grana *Tigliæ, Cataputiæ*; *Mercurialis* itaque non temere interne assumenda, quod confirmatur observatione *Raji in Synops.*

CASCARILLÆ cortex a *Stablianis* loco *Chinæ* adhibetur, cum metuant effectum malum *Chinæ*, nescit quod *Fluteriæ* cortex sit hujus venenatissimæ Classis, & genuina species venenatæ CLUTIÆ. Qui itaque in-

quirere studeat genuinum succedaneum *Chine*, idem examini subiciat species *Lonicerae*, *Diervillae*, *Coffeae*, *Ixora*, *Morindae*.

§. XXXVII

Ad venenatas plantas a salutaribus distinguendas (corporum enim e regno Lapideo nulla fit mentio), illa enim creator nulli animali in cibum destinavit) posuit natura *gustum* & *olfactum*, quorum ope inter noxia & salubria sapius tuti pabulantur ipsa Pecora. Ideoque sensus gustationis in eo loco sedem nactus est, ubi cibus præterlabi debet, scilicet in ore, ori vero superpositum est instrumentum odoratus, nasus videlicet, cuius auxilio de illo quod maxime volatile est, quodque semper superiora petit iudicium ferant Bruta & homines.

Lingua densis adspersa est papillis nerveis, quibus subtilis obducitur cuticula, ita tamen ut liquor valde tenuis inter ipsas papillas & cuticulam interjaceat, quæ omnia eo conferunt ut accuratissima heic fiat sensatio. Si calidum nimis capiamus cibum ut arescat liquor hic, multum debilitatur gustus. Si cuticula abradata, etiam illud quod gustatu alias est suavissimum, summum excitat dolorem.

Gustus de eo quod minori præditum est volatilitate iudicat, ut *olfactus* de eo quod majori, e. g. *Caro* assa adhuc calida & suave olet, & suave sapit. Secundum hunc sensum gustus & olfactus, bruta animalia de suis alimentis iudicium ferunt, e. g. Illud *Equus* adeo exitiale *Phellandrium* fugiunt adhuc viride, odore & sapore retenti, hoves vero edunt idem sibi salubre *Phellandrium*, eodem allecto odore & sapore a).

Observatu maxime dignum, quomodo creator certa vegetabilia certis animantibus in escam ordinavit,

a) *Iscr. W-Goth. p. 6.*

ne quædam animalia diverſi generis, aliis præſerperent omne alimentum, & hinc nonnullas plantas certis animalibus venenatas reddidit, adeo ut non niſi ſub graviffima pœna ipſas tangere liceat, & ne ex ignorantione hujus legis improvifo mortem oppeterent, unumquodque ipſorum eo guſtus & olfactus ſenſu inſtruxit, qui huic fini conveniat.

Nec minori dignum attentione, quod ſapor ſecundum certas circumſtantias mutetur e. g. in Febribus putridis, nec halitum nec ſaporem carnis affatæ ferre poſſumus, tunc autem acida guſtui maxime arriſtent. In Chloroſi & acido ventriculi infantum, terreſtria, Carbones, Creta, Argilla uſta, bene ſapiunt & proſunt, & ſic in aliis.

§. XXXVIII.

§. 357. *Plantæ in ſiccis ſapidioreſ, in humiduſculis inſipide magis, in aquoſis ſæpius corroſivæ ſunt.*

Sic plantæ aromaticæ præſtantiffimæ in locis ſiccis ereſcunt, ut *Cinamonum, Roſmarinus, Salvia, Thymus, Satureia, Clinopodium, Origanum, Lavandula, Hyſſopus, Meliſſa Nepeta.* Hæ mixtæ cibus ſaporem augent & orexin excitant. At hujus claſſis *Scutellaria, Lycopus, Galeoſis, Stachys,* minus gratæ minusque ſvaevolentes.

In humiduſculis inſipide magis, Tales ſunt plantæ in umbroſis naſcentes, ſic ſolia Rapæ in cellulis, ſolia Cichorei terra accumulata. alba & aquoſa evadunt; ſic fructus omnes, in umbroſis & humiduſculis, magis aquoſi & inſipidi, in terris calidis ſiccis, ſoli expoſitis, ſapidioreſ.

In aquoſis ſæpius corroſivæ ſunt, ejuſmodi ſunt Ranunculus, Calla, Arum, Nymphaea, Herba Britanica, Sim, Pbellandrium, Cicuta, Perſicaria, Armoraæ, Naſſurtium aquaticum. Sic vernaſes plurimæ eadem

dem de caussa acres inveniuntur, ut *Pulsatilla*, *Anemone Chrysocephalum*, *Daphne* &c. Diximus sæpe quod plures plantæ in aquosis corrosivæ sint, quam dulces, hinc cum plantis aquaticis cautius agendum iudicamus. Verbo omnes plantæ aquaticæ in loco ficciore cultæ, mirum quantum de acedine sua demittant. *Sisarum*, vera species *SII*, nisi varietatem dixerim, & unica *SII* species, quæ in ficcis crescit, dulcissima est & esculenta. *Apium* dulce, *Celleri* Itatorum, gratissimum in mensis, quum sponte crescit in paludosis, acre, nauseosum & venenatum, per culturam vero in loco ficciori dulcescit & esculentum evadit.

Plantæ medicinales adhuc virides, minus sapidæ sunt, postquam vero exsiccantur, sapidiores evadunt. *Aromata* omnia sapidissima sicca sunt.

§. XXXIX.

§. 358. *Sapide & odoratæ insipidas & inodoras viribus superant, demtis enim his, castratur etiam virtus.*

Sapide & odoratæ species ejusdem generis præstant vi & effectû insipidis & inodoris, hinc selectus institui debet specierum officinalium. Hinc præstat *Rhabbarum* officinarum præ *Rhapontico*, *Flores Caryophylli odorati* præ inodoris, *Viole Martiæ Odoratæ* præ *tricoloris*, *Scorzonera* nostra *Sylvestris* præ *Sativa*, *Sedum acre* præ insipido, *Agrimonia* Officin. præ *Agrimonoide Tournef*, *Melissa* præ *Calaminthia*, *Thymus* officin. præ *serpillo*, *Mentha crispa* præ *aquatica*, *Cochlearia* præ *Coronopo*.

Demto sapore & odore castratur virtus, quod patet ex faculis *Arr*, in quo, destructo sapido, esculenta evadit farina, & caustica *Callæ* radix in farinam redacta, cocta, esculenta evadit, unde nostratum septentrionalium *Missebrød* a). Idem & cum odoratis e. g. *Colocynthis*

a) Vid. Fl. Lappon. pag. 250.

thi. Plantæ in officinis diutius servatæ tandem amittunt odorem & saporem, hinc rejiciuntur a Medicis annuo examine instituto.

§. XL.

§. 359 *Sapidæ et Scaveolentes bonæ sunt, graveolentes autem malæ, nauseosæ vero purgantes, vomitorie vel venenatæ sunt.*

Hoc jam antea diximus esse fundamentum diæticum omnium animalium, nosque semper, ubi licet, in mensa quod optime sapit, eligimus. *Simia* omnem cibum gustu & olfactu, antequam edit, explorat.

Eundem in modum quo agunt res in nervos olfactus & saporis, agunt etiam in nervos totius corporis, demtis modo mineralibus. Nec hoc ita absolute verum esse contendimus, quin affinitates semper etiam consulere svadeamus, si affines experientia innoxias deprehendimus, semper Vegetabile quoddam ex sapore & odore in usum adhibere possumus.

SVAVEOLENTES præcipuæ sunt, *Milium, Aira, Asperula, Melilotus, Philadelphus, Jasminium, Liliium, Polianthes, Citrus, Faba, Nerium, Crocus, Viola, Tilia*, quarum flores præcipue svavissimum spargunt odorem.

GRAVEOLENTES *malæ*, uti *Fungi, Cotula, Sambucus, Aethæa, Aconitum, Helleborus, Veratrum, Asarum, Radices Narcissi, Coronæ Imperialis, Gloriosæ, Folia Anagyridis, Stapeliæ Flos, Chenopœia nonnulla Solanum, Datura, Nicotiana, Hyoscyamus, Gratiola, Cassia, Stachys, Doronicum, Colocynthis, Coriandrum, Ruta, BUXUS, Cynoglossum, Opium, Juglans.*

NAUSEOSÆ purgantes, ut *Radices Valerianæ, Convallariæ, Cortex Sambuci, Asarum, Gratiola, Helleborus, Aloë, Colocynthis, Senna.* ANODYNA vero *Tagetes, Anethum.*

§. XLI.

§. XLI.

§. 360. Dulces nutriunt, pingues emolliunt magis, salsa stimulant & calefaciunt magis.

DULCIA plerumque nutriunt, acria & corrosiva eorum ope mitescunt, & ut plurimum utilia nobis sunt; talia sunt pleraque nostra alimenta, quæ in nutritionem cedunt; & chylus si in bonum nobis cedet nutrimentum, in dulcem & lacteam redigi debet emulsionem.

Dulcia veneri etjam amica & communiter ad longævitatatem conferre creduntur.

JOHANNES de TEMPORIBUS & DEMOCRITUS ætatem suam melle & mulso in multos protraxisse annos dicuntur.

OL. RUDBECKIUS filius 80 genarius, quotidie dulcibus & Saccharatis libenter vescabatur.

DANIEL MORÆUS Senator Falunensis 80 natus annos, omni suo tempore Passulas, Caricas, Saccharum, Syrupos, aliaque dulcia libenter assumsit.

Dulces plantæ sunt Cerealia uti Avena, Secale, Hordeum, Triticum, Zea, Panicum, Miliun, Pisum, Helixine, Faba, Phaseolus, Nuces Coryli, Amygdali, Pistacie, Castaneæ, Passule, Ficus, Dactyli, Ceratonia, &c.

Pingues emolliunt, præsertim mucilaginosæ, uti Malva, Alcea, Althea, & Olea varia seminum.

Salsa stimulant, nervos videlicet irritant, evacuationes promovent omnes, putredini resistunt. Horum acida refrigerant, in parva dosi, licet ut reliqua calefaciant in majore; ejusmodi sunt plantæ marinæ uti Salicornia, Salsola, Crithmum, Triglochin, Chenopodium.

§. XLII.

§. 361. Acres corrosivæ sunt, si vero per exsiccationem sapore privantur, edules sæpe evadunt. cfr. §. XXXVIII.

§. 362. Amara Alcalinæ sunt, Stomachicæ, antivenereæ, & sæpius suspectæ. Hinc

Hinc Humulus cerevisiæ additur, hinc *Absinthium*, tempore æstivo, cerevisiæ acescenti injecta, acescentiam tollit. Amaræ acido spontaneo laborantibus succurrunt, appetitum augent, bilis vices supplent, sed veneri inimicæ, si diutius iis utamur tenerrima stamina corroduunt, digestionem stomachi enervant, hinc emaciant, & plerumque venenati quid abscondunt; Tales sunt *Gentiana*, *Centaurem*, *Radix Coreos*, *Fumaria*, *Alö*, *Carduus Benedictus*, *Absinthium*, *Arthemisia*, *Santolina*, *Tanacetum*, *Matricaria*, *Chamomilla*, *Cinchona*.

§. XLIII.

§. 363. *Acidæ calorem & sitim restringunt, Austera adstringunt.*

Acida essentialia non coagulant sed diluunt, refrigerant propterea & sitim tollunt, pallidum efficiunt colorem, putredini resistunt, nervos corroborant, & naseosam tollunt rancedinem in carne & pinguibus, quapropter inter præcipua condimenta cibi numerantur, ut *Vinum*, *Acetum*, *Rubi*, *Succi Limonum* &c.

Acida sunt Tamarindi fructus, Vitis, Ribes, Borberis, Cerasa rubra, Fragaria, Rubus, Morus, Acetosa, Oxalis &c.

Austera adstringunt, fauces, linguam, instar coriæ crassam reddunt, ideoque adstringentia audiunt. Acidum pro basi agnoscunt, & quo magis cum siccis permixta sunt, eo fortius ut austera operantur. Tales deprehenduntur omnes fructus immaturi, antequam in Acidum transierunt. & priusquam ope caloris dulcedine imbuti sunt. *Austera sunt Olive, Punica, Acacia, Prunus Syvestris, Rosa rubra, Rumex, Tamarix, Mespilus, Cydonia, Sempervivum.*

§. XLIV.

OLFACTUS proxime ad vitæ sedem animamque ducit, hinc citissime omnium, spirituofum medicamentum,

tum, vires restaurat. Hystericae & deliquescentes, halitu spirituoso intra horae momentum excitantur a).

Cerebri namque mollissima pulpa ossi cribri formi applicata, expanditur in naribus, ut ibi fere nudum offeratur cerebrum. Ossa spongiosa quasi ex complicatis paginis chartaceis composita, quibus augetur superficies, & per consequens olfactus.

SPIRITUS RECTOR Chemicis audit omne olens volatile fugax, quod saepe nullis incarcerationibus, avolat & saepe vix colligi potest. Hic spiritus rector diversus est in diversis plantis e. g. *Lavandula*, *Melissa*, *Thymus*, *Marum*, *Origanum*, *Ocimum*, *Satureja*, omnes suaviter & Aromaticè olent, *Lavandula* tamen non odorem habet *Melissae*, nec *Melissa Mari*, sed quæque suum singularem spargit odorem, solo olfactui sensibilem, aliter igitur nervos afficit, & alium in illis producit effectum, eodem enim modo quo sese habent in instrumento odoratus, gerunt se quoque postquam per universam massam sanguineam dissipata sunt, hinc admirandæ adeo existunt medicamentorum in corpus humanum operationes, vix ulla Theoria, sed sola cognitione simplicium addiscenda. e. g. *Polianthes*, Floribus suis efficit ut universa domus odorem spargat, utque *Hysterica* eundem intrans mortuæ instar decumbat. *Cinamomi* odor nervos maxime excitat, hinc guttula unica Ol. Cinam. in Eleosaccharo assumpta, maxime volatilis per totum corpus diffunditur, ut integer homo spiret cinamomum, hinc maxime Analeptica. *Nerium*, fortissimum, suavem, aliquanto vero narcoticum habet odorem, qui efficere potest ut in Camera clausa dormiens Caro afficiatur. *Alcea Fol. Rotundis*, Laciniatis, C. B. gr. 6. Flos ejus naso puellæ corruptæ admotus, odore deliquium saepe apud ipsam caussat,

a) *Boerhave de olfactu variis locis pulchre*

caussat. *Ruta* suo odore eos qui a svaveolentibus deliquefcunt, curat, ideoque mirum adeo producit effectum. *Hippomane*; Surinami omnes Europæi appellentes interibant, nec ullus caussam noverat, tandem vero innotuit solo halitu venenatissimi hujus arboris tantas fieri strages. *Juglandis*, *Sambuci* &c. umbræ sæpe caussant *Ephemeram*, seu *Synochum*, hinc *sambucus Gothlandis Fulbom* seu arbor tetra audit, hinc arbores sacre sub quibus nulli dormire licitum, a rusticis nostris appellantur. *Anagyridis* nemora fetidissima caussant *Cephalagiam*. *Nepetha*, *Marum*, *Valeriane* radix Feles quasi incantant. *Ulvaria* Hirci odore (*Chenopodii* species) antihysterica est. *Vini* mustum sub fermentatione, halitu suo ex cellula vel dolio, unico momento occidit. *Fungorum* odor sæpe lethalis. *Aëtea*, *Cocula*, *Stachys*, *Bufones*, allicit *).

Nidore carbonum, permulti intereunt magis apud nostrates, quam apud australiores populos. *Canis* vestigia domini sequitur in populosissima urbe solo odore ductus. *Empiricus* Amstelædamensis enormem pecuniam comparavit, solo urinæ olfactu, ex quo prædicere potuit vitam vel mortem, fætor enim urine in morientibus nullus. *Boerb.* *Salax puella* fascinat juvenes, & odor vulvæ provocat animalia in *Venere*, & *Orchides* odore *Aphrodisiaco* excitant *Venere*. *Ambra* svavissimo odore nobiles in *Barbaria* longævos reddit, ubi plebs brevioris ævi. *Pharmacopæus* *Calecutiæ* annos 160 vixisse perhibetur solo *Ambre* odoratu. *Colocynthis* teterrime olens solo odore purgans & vomitoria est, ablato odore iners fit. *Svavcolentia* arcent acaros, pellunt contagia & exanthemata, masticata præservant a contagio. *Sabejis* populis qui præcipue floribus svaveolentibus delectantur, morbus ende-

*) It. W-Goth. p. 205.

demius est *Carus*, nimis quippe svaveolentia sopiunt nervos. Hæc omnia in *Agrypnia* itaque externo usu proficua. Sic *Crocus* facit sopores, & externe, abdomini admotus compescit vomitus. *Acida* augent plerumque odorem. Tinct. Mosci cum sp. v. parum fragrat, cum vino vero maxime. *Acida* ut odor Aceti in Febribus putridis & Deliquiis mire conservant & reficiunt. *Fætida*, ut *Buxus*, *Cannabis*, *Humulus*, *Ruta*, *Sambucus*, *Juglans*, *Buxus*, *Tagetes*, variæ nocent, & halitu sæpe noxia); hinc male ad domos & habitacula feruntur. Adeoque odoris effectus in plantis maximus & singularis, omni consideratione dignissimus.

§. XLV.

§. 364. *Flores & fructus rubri acidum communiter occultant.*

Color *ruber* saporem acidum, *luteus* amarum, *viridis* crudum, *pallidus* insipidum *albus* dulcem sæpius indicant. *Ruber acidum*, patet ex *Baccis Vaccinii*, *Oxyococi*, *Berberis*, *Rubi*, *Ribeos*, *Cerasorum*, *Prunorum*, acidæ hæc omnes sunt, at ubi variant albis *baccis*, *Ribes*, *Rubus*, *Cerasus*, dulces sunt. *Poma Mali* acidissima rubra sunt, dulcia vero alba. *Folia Sorbi*, *Aretosæ*, &c. senio rufescunt, cum acidum occultent, uti omnia folia rufescentia acidum plantæ indicant b).

Luteus amarum, *Gentiana*, *Centaurea*, *Rhabarbarum*, *Chelidonium* quæ notissimæ hoc testantur.

Viridis crudum, patet ex omni vegetabili; omnes fructus tenelli adhuc crudi, virides persistunt, postquam colorem mutarunt mutant & saporem. *Pallidus* insipidum, sic *Asparagi*, *Brassica*, *Cichoreum*, *Leontodon*, adhuc teneræ, *Lactuca* &c. insipida primo vere, at virides factæ, vix in culinas *Nepotum* amplius recipiuntur.

§. XLVI.

a) Vid. Iter. Gothand. p. 204. 205.

b) Vid. Brovall, in Siegesb.

§. XLVI.

§. 365. *Color floris luridus & adpectus totius plantæ tristis, suspectas reddit plantas.*

*Flores luridi sunt in Papavere nigro, Aconito Medel-
padico, Atropa, Rhoë. Baccæ nigrae in Atropa, Actæa,
Coriaria, quæ venenatissimæ, minus venenatæ sunt bac-
cæ Empetri & Ribeos nigrae; dantur tamen nigrae non ve-
nenatæ, uti Vaccinia, Rubi. Cui autem offertur planta i-
gnota, nigris baccis, illi auctores sumus ne ante-
edat, quam observationibus constet ipsam
innoxiam esse.*

T A N T U M.

EMENDANDA.

Pag. 3. lin. 22. Turneisserus leg. Turnisserus. p. 4.
l. 26. Constitutivæ l. Constitutivas, tradit l. tradiderunt.
p. 7. l. 3. lactorum l. lacteorum. p. 8. l. 19. iis l. viis.
ead. lin. mimos l. minimos. p. 9. l. 9. & l. 26. Venese-
ctio, l. Venesectio. ejusd. pag. l. 11. AGITORIOS l. A-
GITATORIOS. p. 15. l. 7. expectabis l. exspectabis. p.
24. l. 2. Cypripedinim l. Cypripedium, l. 14. CRYPTO-
GAMIA, l. CRYPTOGAMIA.

An den Herrn RESPONDENTEN.

n einem grünen Hain spaziere ich zuweilen;
Weil in Einsiedlerey mich keine Unruh
stöhr:

Ich schaue die Natur ihr Zierde uns ertheilen/
Da selbstn ward von mir der Wiederschall ge-
hört;

Was machst du Celadon auf diesen grünen Hügeln?

Was für Vergnügung giebt dir dieser klare Bach?

Ergreiff den Pegalum ist lieber an den Zügeln/
Und reise jährlings zu der weilen Lust. Gemach.

Da man anjetz verehrt den theuren Schatz ADOL-
PHEN,

Der jüngst geworden ist derselben höchste Schutz
Allwo man wird zu Kunst und Weißheit steh ge-
holffen

Den' stets zu folgen pflegt der allergröste Nutz/
Da lernest du verstehn nebst andern auch die Kräfte

Der Kräutern/ welche hier bekleiden diesen Ort:
Derselben Wirkungen und ihre Heilungs-Säfte/

So eile den dahin und glaube meinem Wort/
Ich thats und kam sogleich zu diesem Sitz der Musen/
Und freute mich daß du geliebter HASSELQUIST,

Nebst Witz und Künsten auch das Glück trägtst im
Busen/

Wenn du in Arzeneu uns sagst wie stark du bist.

Von seinem gehorsamsten Diener.

MARTIN FRIEDRICH STURTZENBECHER.

Till Herr AUCTOREN,
Sin Landsman och synnerlige Wån.

LYckans förhållande är icke mindre förunderligt nu, än det i fordna tider varit. Ty i stället för de stora rikedomar, som berättas, hon skulle gifwit dem, hafwa wi fått de owärderliga wetenskaper till en större högd bragte. Somlige i wår tid har hon gifwit ömno-ga wilkor, så att de wål mycket kunde uträtta, men hog och skicklighet felas dem. Andre åter äga mycken lust, flit och qwickhet, men ingen nödig underflöd, el-ler någon, hwilken de sig tillförse kunna. Så att äga-ren af det ena hindras ofta i en nyttig utöfning, genom det andras saknad. Eder stora qwickhet och oförtrutna idoghet, min Wån, som jag wet städse varit besynner- lig, har sig ej låtit hindras och afskräckas af det, som Eder kunnat felas, fast det varit ganska angelägit. Thet prof, som J nu för den lärda werlden upwisen, är af båda thessa egenskaperna ojäfaktigt rön, såsom hwilket ej allenast tillskyndar sin måstare heder, utan ock det almånna nytta; sådant, som icke allenast förswat Eder snilles styrkio, wid dess ihopskrifwande, utan lærer än vidare röja den wid dess förwarande. Så wist som jag är en ibland dem, hwilka Eder wålgång högeligen så- gnar, samt tillika med Eder sielf bjuder til att förgåta lyckans hårdhet; så swårt skulle det wara för mig, at ej så yttra denna min upriktiga sågnad, och wisa, att jag tager i Eder lycka så stor del, som någon annan. Jag kan derföre intet annat, än skatta Eder, min Wån lyckelig; som nu ofwerwunnit det swåresta, men dock der under erfarit, hvad lyckan med Eder menar: hon lærer hädanefter det ögonskenligare wisa, och intet för- minfka af all den heder och belöning, hon dygd och arbetsfamnethets oförtrutna idkare rundeligen plågar tilldela-

SAMUEL REUSELIUS.

Doctrina Moribusque Cultissimo Respondenti
D:mo FRIDERICO HASSELOVIST,
Amico & Populari Dignissimo.

*I*nter tot amicorum applausus, illustrem, qui tuæ jam gloria adfulget, diem Tibi impense gratulantium, si deses plane & ignavus ego in umbra deitescerem, nec intra præcordia jam diu nutritam, gestientis letitiam pectoris effunderem, vereor, ne mei officii prorsus haberer immemor. Scilicet, quam apud familiares tuos bucusque nactus es existimationem honestissimam, eam, publico nunc exculta mentis documento orbi erudito facile es insinuaturus.

Diurnarum enim & nocturnarum lucubrationum assiduitate, id es assecutus, ut abditos non tantum humani corporis recessus, & cum intra sanitatis portum sua agit balcyonia, & funestis ubi morborum agitatur fluctibus, optime per noscas; verum etiam, ad occultissimas lapidum, plantarum arborumque vires detegendas pedem promovere valeas. Quam Tibi dexteritatem toto animo congratulor. voveoque pariter, ut indefessa opera Tua, ingenuis doctrinis, arti vero in primis salutari, navata, præmia olim sortiatur longe uberrima. Sic perennis letandi materies subministratur secundissima semper Tuis rebus fata exoptaturo.

JOHANNI EKNER.